

УДК 377.5:811.371.134

Л. І. МОРСЬКА,

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри англійської філології
Тернопільського національного педагогічного університету
імені В. Гнатюка, м. Тернопіль

РЕАЛІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті запропоновано авторське бачення системи підготовки майбутніх учителів іноземних мов до використання інформаційних технологій у професійній діяльності. Обґрунтовано модель такої системи, а також шляхи реалізації її компонентів. Визначено змістове наповнення системи, що дало змогу розробити авторський спецкурс та обґрунтувати його структурні компоненти, запропонувати алгоритм їх впровадження у навчальний процес вищого навчального педагогічного закладу. Охарактеризовано методику проведення лекції з визначенням її структурних елементів, методичних рекомендацій викладачеві для оптимізації її ефективності, а також методику проведення практичного та лабораторного занять з акцентом на колективних формах навчальної діяльності та використанні комунікативно-ігрових технологій.

Ключові слова: інформаційні технології, система підготовки, системний підхід, групова форма роботи, ділова гра, майбутній учитель іноземних мов.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Підготовка майбутніх учителів іноземних мов до здійснення комп'ютеризованої педагогічної діяльності – складний та багаторівневий процес, проте на практиці ця проблема вирішується, як правило, в курсі інформатики, де основна увага приділяється формуванню у студентів техніко-технологічних знань і вмінь. При вивченні дисциплін соціально-гуманітарного, психолого-педагогічного й предметного (практичний та теоретичні курси навчання іноземних мов) блоків, отримані

на заняттях з інформатики знання та вміння у більшості випадків не використовуються. Під час опрацювання навчального курсу “Новітні технології у навчанні іноземних мов” студенти отримують певні теоретичні знання про дидактичні можливості комп’ютера, проте ці знання не є системними і не підкріплюються практичними вміннями та навичками внаслідок відсутності належної науково-методичної системи цілісної підготовки майбутнього вчителя іноземних мов до застосування інформаційних технологій (ІТ). Відповідно, закінчивши вищий навчальний заклад, студенти виявляються не підготовленими до застосування ІТ у навчанні іноземних мов. Це актуалізує проблему їх підготовки до здійснення комп’ютеризованого педагогічного процесу.

Завдання координації та інтеграції зусиль усіх ланок педагогічного процесу у вищому навчальному закладі, спрямованих на формування професійно орієнтованої особистості майбутнього вчителя, можливо вирішити, на нашу думку, у межах системного підходу, що поєднує у собі необхідні аспекти інших підходів (компетентнісного, модульного, технологічного, особистісно-орієнтованого та діяльнісного) та є особливим способом організації навчально-виховного процесу, при якому засвоєння навчального предмета виступає ефективним засобом досягнення готовності до використання ІТ у майбутній професійній діяльності. Відповідно **метою статті** є розробити й обґрунтувати шляхи реалізації системи підготовки майбутнього вчителя іноземних мов до використання ІТ у професійній діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Розробляючи систему підготовки майбутніх учителів іноземних мов до використання ІТ у професійній діяльності, ми керувалися визначенням поняття “педагогічна модель” Є. В. Романова, який під нею розуміє узагальнений, абстрактно-логічний образ конкретного феномену педагогічної системи, що відображає та репрезентує суттєві структурно-функціональні зв’язки об’єкта педагогічного дослідження, представлений у необхідній наочній формі та здатний давати нове знання про об’єкт моделювання.

Концептуальні положення, сформульовані О. П. Сманцером, згідно з якими професійно-педагогічна підготовка повинна здійснюватися з врахуванням принципу наступності, дають нам підстави у розробці нашої моделі орієнтуватися на те, що система підготовки майбутніх учителів іноземних мов до використання ІТ у професійній діяльності є тривалим і багатоплановим педагогічним процесом, у ході якого формування готовності майбутнього вчителя повинно здійснюватися поетапно, у певній логічній послідовності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ураховуючи вищесказане, ми побудували систему підготовки майбутніх учителів іноземних мов до використання ІТ у професійній діяльності. Схематично її модель представлена на рис. 1. Для кожного етапу підготовки повинні відбиратися певні теоретичні знання, що стосуються уявлень про постійно мінливу інформацію, технічні й програмні засоби реалізації інформаційних процесів, особливості застосування ІТ у майбутній педагогічній діяльності, та розроблена система педагогічних завдань, спрямованих на формування інформаційної компетенції вчителя іноземних мов.

Визначальними елементами системи, взаємодія яких впливає на формування готовності майбутнього вчителя до використання ІТ, є: методологічні підходи до побудови навчально-виховного процесу, модель учителя іноземних мов, готового до використання ІТ, основні компоненти (теоретичний, методичний, інформаційно-технічний) та етапи підготовки, педагогічні умови, методика підготовки, що передбачає три комплекси (змістовий, процесуальний та контрольнo-корекційний), форми, методи, засоби навчання, критерії та показники сформованості рівнів готовності до використання ІТ і модель готовності як головної мети підготовки майбутнього вчителя іноземних мов до використання ІТ.

Відповідно до методологічних основ нашого дослідження підготовка майбутніх учителів іноземних мов до використання ІТ у професійній діяльності повинна бути цілеспрямованою, системною й інтегрованою, однією з умов якої повинна бути сформованість інформаційної компетенції майбутнього педагога. Основною формою навчально-виховного процесу, спрямованого на досягнення цієї мети, вважаємо створений нами спецкурс “Інформаційні технології у навчанні іноземних мов”, структура якого складається з лекційного курсу, практичних і лабораторних занять.

У ході дослідження виявлена роль усіх названих компонентів і встановлена їх послідовність при вивченні спецкурсу. Відповідно функціональне навантаження лекційного курсу – теоретична підготовка, практичних занять – формування професійно значущих в умовах використання ІТ у навчанні іноземних мов умінь, лабораторних занять – застосування отриманих знань і вмінь в умовній (ситуативно-навчальній) професійній діяльності, узагальнення досвіду використання ІТ у навчанні іноземних мов, визначення ефективності розробленого навчально-методичного забезпечення, педагогічних програмних засобів (ППЗ), підходів до вибору форм організації навчально-виховного процесу в ході виконання та захисту індивідуальних науково-дослідницьких завдань.

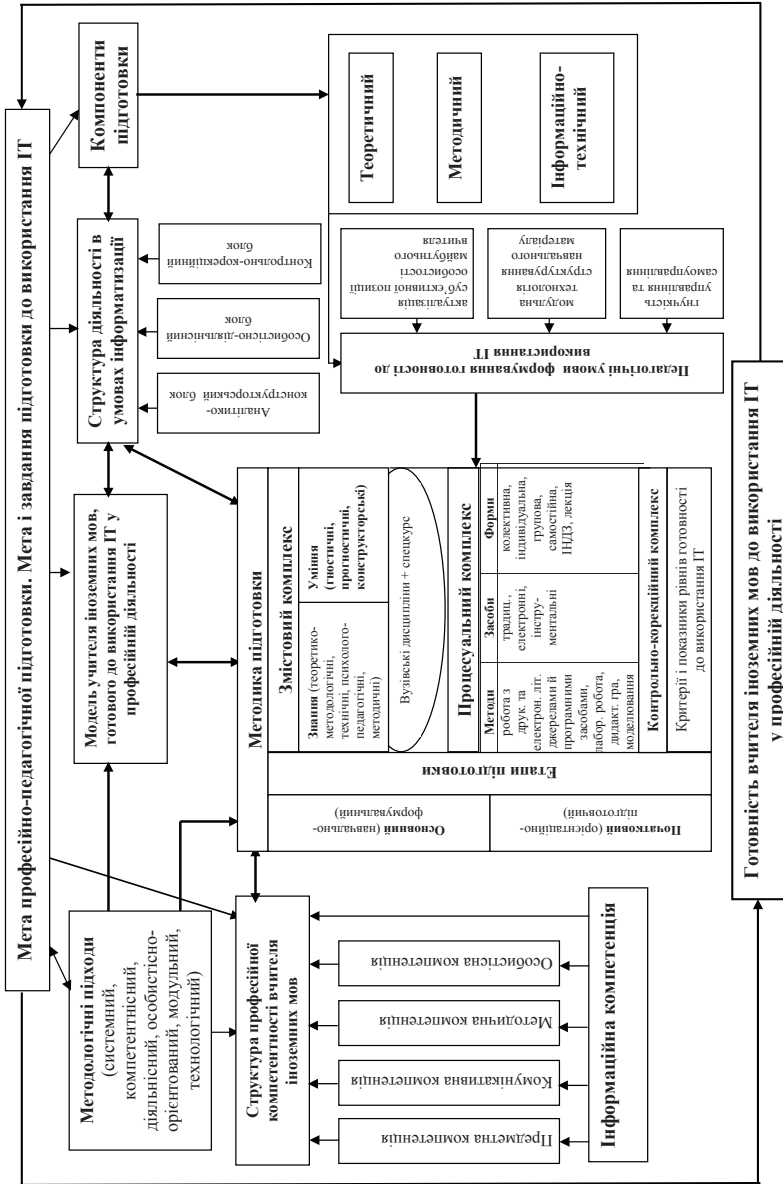

Рис. 1. Модель системи підготовки майбутнього вчителя іноземних мов до застосування інформаційних технологій у професійній діяльності

Основними завданнями лекційного курсу є: 1) сформувати у майбутніх учителів стійкі переконання про значення використання ІТ у їхній професійній діяльності; 2) довести необхідність здійснювати інформаційну підготовку учнів середньої загальноосвітньої школи не лише на уроках фізико-математичного циклу, але й при вивченні гуманітарних дисциплін, зокрема на уроках іноземної мови; 3) сформувати в майбутніх учителів потребу використовувати ІТ у професійній діяльності і поступово підвищувати рівень своєї інформаційної компетенції; 4) забезпечити засвоєння студентами теоретичних основ організації комп'ютеризованого педагогічного процесу, спрямованого на формування мовних навичок та іншомовних комунікативних умінь учнів.

Технологія здійснюваного на лекціях педагогічного процесу поділяється на три етапи: передкомунікативний, комунікативний та посткомунікативний (рис. 2). Зміст діяльності викладача на першому етапі спрямований на підготовку до наступної лекції і передбачає цільовий, аналітичний та проєктувально-конструкторський блоки. Мета кожної лекції визначається, виходячи з центральної мети спецкурсу, яка, у свою чергу, детермінується нормативними документами у галузі інформатизації освіти.

Передкомунікативний етап (підготовка до лекції) завершується створенням плану-конспекту майбутньої лекції та розробкою відповідного навчально-методичного забезпечення. Суть комунікативного етапу полягає в безпосередній організації взаємодії між викладачем і студентами. Основна частина лекції присвячується викладу змісту теми відповідно до попередньо розробленої структурно-логічної схеми. На завершальному етапі (посткомунікативному) викладач здійснює аналіз проведеної лекції з різних позицій. Предметом аналізу, у першу чергу, є відповідність досягнутого результату поставленій меті, правильність вибору змісту, ефективність застосованих педагогічних технологій та активність студентів на лекції. Далі оцінюється діяльність студентів, власні дії та стан викладача у процесі читання лекції. Інформація, отримана в результаті всебічного аналізу лекції, є основою для внесення можливих коректив до змісту та ходу семінарського заняття.

Другим компонентом та логічним продовженням лекційної частини спецкурсу є практичне заняття. Діяльність майбутніх учителів на цих заняттях спрямована на поглиблення й розширення своїх психолого-педагогічних і техніко-технологічних знань, формування належних умінь використовувати ІТ у навчанні іноземних мов, проєктування та створення

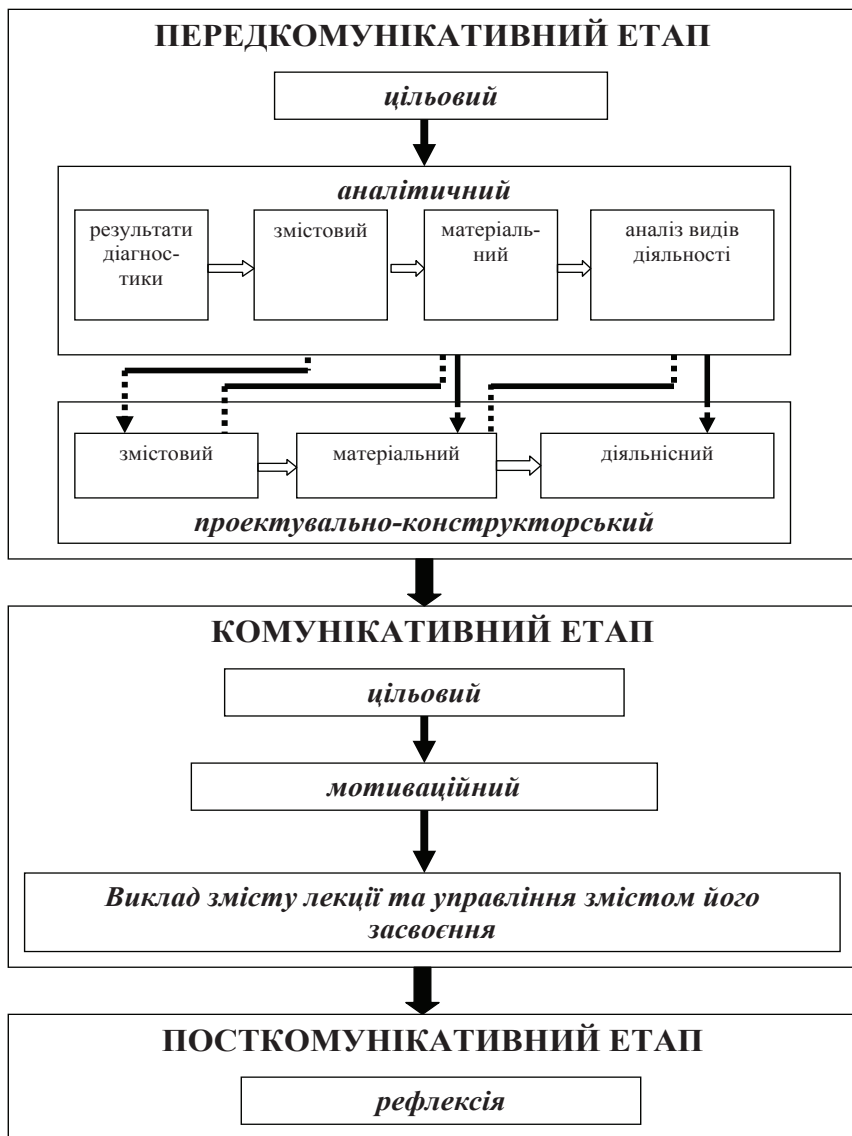

Рис. 2. Технологія педагогічного процесу, що здійснюється на лекціях спецкурсу

педагогічних програмних засобів, навчально-методичного забезпечення комп'ютеризованого педагогічного процесу, тобто власне формування інформаційної компетенції вчителя іноземної мови. Структура практичного заняття складається із трьох компонентів, які відповідають етапам його реалізації: 1) підготовчого; 2) особистісно-діяльнісного; 3) оцінювально-корективного.

Особистісно-діяльнісний етап практичного заняття (рис. 3) починається зі вступної частини. У ході її реалізації діяльність викладача спрямована на актуалізацію теми заняття, постановку мети та завдань її проведення і формулювання питань, які слід розглянути.

Теоретична частина передбачає організацію обговорення теоретичних положень. Кожному бажаному протягом 2–3 хвилин дається можливість висловити свою точку зору, після чого йде її обговорення. Найважливіші результати обговорення студенти записують у робочий зошит. Після опрацювання всіх теоретичних питань, що виносяться на практичне заняття, здійснюється комп'ютеризований контроль рівня їх засвоєння. Використання комп'ютерного тестування є економічно й педагогічно вигідним, оскільки позбавлене елементів суб'єктивізму при оцінюванні, забезпечує оперативність обробки результатів, автоматичне занесення цих результатів і збереження в базах даних (електронному журналі).

Інший варіант проведення теоретичної частини практичного заняття базується на використанні колективних форм (рис. 4) організації навчально-виховного процесу, зумовлене необхідністю вивчити великий за обсягом навчальний матеріал за порівняно короткий проміжок аудиторного часу, що відводиться для практичного заняття. На першому етапі викладач чітко формулює мету і завдання, що ставляться для кожної групи й кожного студента зокрема.

На другому етапі організується самостійна індивідуальна робота студентів у засвоєнні певного навчального елемента (етап II а.). Паралельно, мірою необхідності, викладач здійснює індивідуальне консультування студентів (етап II б). Для управління діяльністю студентів у ході заняття кожній із груп демонструються електронні презентації, у яких окреслюється коло питань та інтегровано-комплексні завдання, які необхідно виконати, описується зміст діяльності студентів, подається список рекомендованої літератури та комп'ютерних програм, що інтенсифікують процес навчання.

Рис. 3. Схема особистісно-діяльнісного етапу практичного заняття

**Особистісно-діяльнісний етап теоретичної частини
практичного заняття**

Цільова настанова щодо роботи на занятті

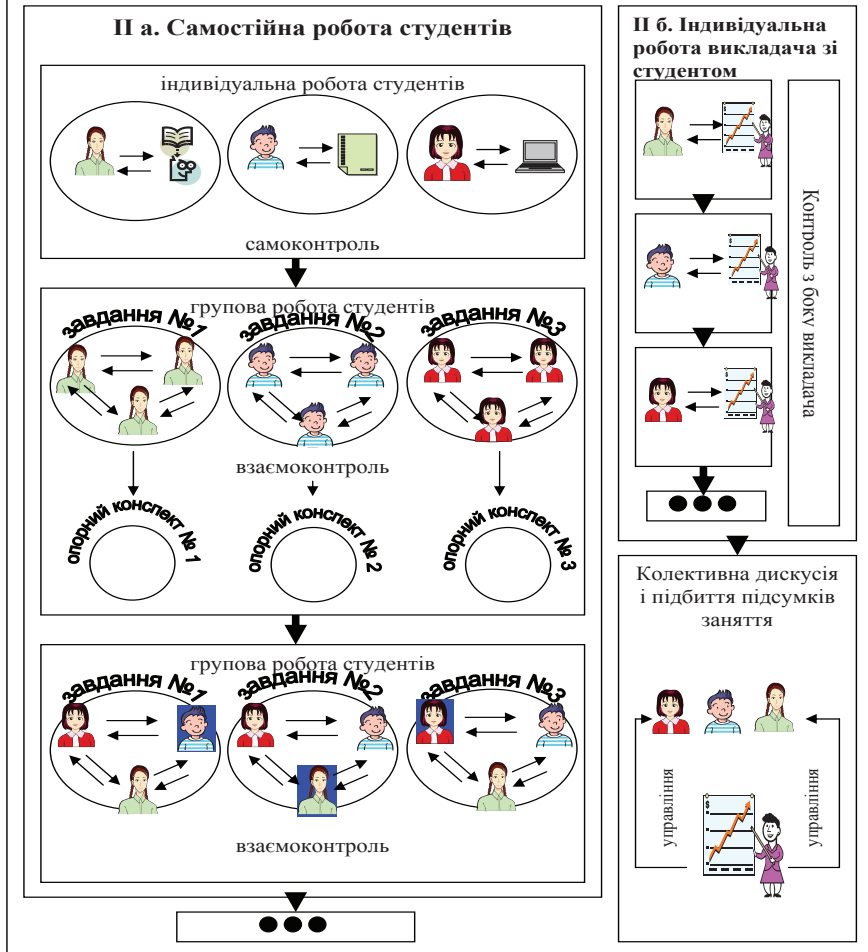

Рис. 4. Технологія колективного навчання

Підвищити ефективність організації роботи студентів на практичних заняттях дає можливість застосування електронного словника, енциклопедій, авторських інтерактивних навчальних курсів, які містять три тематичні розділи: загальнопедагогічний, техніко-технологічний і розділ, що вміщує поняття, пов'язані з інформатизацією та комп'ютеризацією процесу навчання іноземних мов у школі.

Після закінчення індивідуальної роботи проводиться самоконтроль. По його завершенні та ліквідації тих прогалин, що були виявлені у знаннях студентів, проводиться групове обговорення питань практичного заняття. Прототипом здійснюваної на занятті групової роботи є нарада експертів, у ході якої кожен член групи уточнює та розширює свої знання з певного питання. Після обговорення організовується груповий взаємоконтроль. На завершальному етапі роботи "експертної групи" студенти складають опорний план з тієї частини теми, над якою вони працювали.

Завершення роботи над теоретичними питаннями дає можливість перейти до практичної частини заняття, яка передбачає розробку сценаріїв різних видів педагогічних програмних засобів, навчально-методичного забезпечення комп'ютеризованого навчання іноземних мов, розробку фрагментів конкретних комп'ютеризованих уроків іноземної мови та їх аналіз. Провідною на цьому етапі є технологія групової роботи. Вона організовується у три етапи: організаційний, діяльнісний та аналітичний.

На першому етапі студенти об'єднуються в групи по 4–5 чоловік на основі своїх особистісних уподобань. Перед кожною групою ставиться певне завдання: розробити фрагмент комп'ютеризованого уроку іноземної мови у певному класі з певного ситуативно-тематичного циклу, створити електронну презентацію для пояснення вчителем нового матеріалу з певної граматичної чи лексичної теми, розробити сценарій фрагменту електронного підручника з іноземної мови у певному класі тощо. Завдання викладача на діяльнісному етапі – координація роботи груп, проведення консультацій, надання студентам необхідної допомоги як у методичному, так і в техніко-технологічному аспектах. На завершальному етапі групової роботи студенти здійснюють публічний захист своїх робіт та аналізують якість створених ППЗ: презентують створені ППЗ; пояснюють аудиторії мету їх використання у навчанні учнів іноземної мови; демонструють їх можливості; при потребі програють фрагмент уроку, на якому використовується розроблений ППЗ, та аналізують його.

Логічним завершенням програми спецкурсу є серія лабораторних занять, основне завдання яких полягає в залученні студентів до таких видів діяльності, які будуть сприяти удосконаленню рівня їх інформаційної компетенції у навчанні іноземних мов.

Структура лабораторного заняття передбачає два розділи: навчальний і творчий. Перший з них вимагає від студентів таких видів діяльності: створення ППЗ, апробацію їх ефективності, розробку та проведення комп'ютеризованих уроків у формі ділової гри і здійснення педагогічного аналізу таких уроків. Оцінювання уроку здійснюється за певною шкалою і складається із самооцінки, оцінки викладача та оцінки студентів. Другий розділ передбачає виконання студентом індивідуального науково-дослідницького завдання.

Завершенням серії лабораторних занять є підсумкова конференція, на якій студенти презентують результати своїх індивідуальних науково-дослідницьких завдань. У процесі захисту викладач і студенти оцінюють не лише зміст завдання, але й уміння представити його.

Висновок. Дієва підготовка майбутніх учителів іноземних мов до використання ІТ у професійній діяльності можлива за умови цілеспрямованої й науково обґрунтованої системи такої підготовки, яка є складним, тривалим і багатокомпонентним процесом, основне змістове навантаження якого несе авторський спецкурс “Інформаційні технології у навчанні іноземних мов”. Ефективне засвоєння майбутніми вчителями змісту спецкурсу забезпечується при умові надання навчальному матеріалу особистісного смислу, застосування технологій колективного, проблемного та групового навчання, опори під час викладу нового матеріалу на вже сформовані у студентів знання й уміння, використанні у навчанні опорних схем, мультимедійних засобів.

Запропоноване дослідження не претендує на вичерпність. **Перспективу подальшого дослідження проблеми** підготовки майбутніх педагогів до використання ІТ вбачаємо у розробці ефективного навчально-методичного забезпечення самостійної навчальної діяльності студентів у ході реалізації запропонованої системи.

Список рекомендованої літератури

1. Домрачев В. Г. О классификации компьютерных образовательных технологий / В. Г. Домрачев // Информационные технологии. – 1996. – № 2. – С. 10–13.

2. Дьяченко В. К. Сотрудничество в обучении: о коллективном способе учебной работы / В. К. Дьяченко. – М. : Просвещение, 1991. – 192 с.
3. Морковина Э. Ф. Развитие информационной компетентности студента в образовательном процессе : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Морковина Эльвира Фаридовна. – Оренбург, 2005. – 211 с.
4. Романов Е. В. Теория и практика профессиональной подготовки учителя технологии и предпринимательства : монография / Е. В. Романов. – Магнитогорск : МаГУ, 2001. – 245 с.
5. Сманцер А. П. Теория и практика реализации преемственности в обучении школьников и студентов : автореф. дисс. на соискание уч. степени доктора пед. наук : 13.00.01 “Общая педагогика, история педагогики и образования” / А. П. Сманцер. – Минск, 1992. – 31 с.

Стаття надійшла до редакції 11.01.2013.

Морская Л. И. Реализация системы подготовки будущих учителей иностранных языков к использованию информационных технологий

В статье предложено авторское видение системы подготовки будущих учителей иностранных языков к использованию информационных технологий в профессиональной деятельности. Обосновано модель такой системы, а также пути реализации ее компонентов. Определено содержательное наполнение системы, что дало возможность разработать авторский спецкурс и обосновать его структурные компоненты, предложить алгоритм их внедрения в учебный процесс высшего учебного педагогического заведения. Охарактеризовано методику проведения лекции с определением ее структурных элементов, методических рекомендаций преподавателю для оптимизации ее эффективности, а также методику проведения практического и лабораторного занятий с акцентом на коллективных формах учебной деятельности и использовании коммуникативно-игровых технологий.

Ключевые слова: *информационные технологии, система подготовки, системный подход, групповая форма работы, деловая игра, будущий учитель иностранных языков.*

Morska L. I. Implementation of the system of future foreign language teacher preparation to the use of information technologies

The author's view of the system of future foreign language teacher preparation to the use of information technologies in professional activity has been suggested in the article. The model of such system has been substantiated, as well as the ways of implementation of its components. The content matter of the system has been defined which has enabled to develop a specialized course and substantiate

its structural elements, to suggest the algorithm of their implementation in the educational process of a higher pedagogical educational establishment. The methodology of a lecture delivery with mentioning of its structural elements has been characterized, as well as methodical recommendations for a university teacher for the optimization of a lecture's efficiency; there have also been characterized the methodology of carrying out a practical and a laboratory lessons focusing on the group forms of educational activity of the students and the use of communicative-play technologies.

Keywords: *information technologies, the system of preparation, systemic approach, group form of educational activity, business role play, future foreign language teacher.*